

לכבוד הסופר מר ג. קרסל התייה והשלוח מירושלים.

קראתי ב"היום" ההודעה שלך ונזכרתי בעתון "חרות" בו כתב הסופר המבקר מ. אג"ף מאמר ביקורת על הלכסיקון שלך, ובין השאר היה כתוב כדבריה הללו: "כן נחקצחו כאן המשוררים הדתיים מרדכי אלעי שולה בורשטיין זרח הלוי..."

ברצוני להציג את עצמי לפניך כאיש ירושלים משורר וחייל בגדוד העברי הראשון ליהודה.

לצוף כאן די חומר סיפרותי, שמתוכו תוכל, מר קרסל, לקבל מושג ברור על חיי ועל כתיבתי; מלבד זה תוכל לראות משהו עלי בספרו של שלום בן-ברוך "ירושלים בשירתנו החדשה", גם תוכל לקרוא אחד-עשר משירי המובחרים בספר "אמונים" בעריכת פנחס פלאי הוצאת מוסד הרב קוק.

הנני קורא תמיד מאמריך המצויינים ונהנה מהם; מקוויני, כי גם הלכסיקון החשוב שלך, אשר יזפיע בשלמותו, יספק את רוחי. בקרוב אנש אי"ה להוציא לאור מכלול שירי בצורת ספר. האדון-המנהל מר יצחק רפאל מראה נכונות להיפגש אתי, כדי לדון בעניין ההדפסה.

אני מאחל לך הצלחה במפעלך

ואני חותם

בברכת השירה הדתית!

נ.ב.

יהא החומר המפורחי

שסור אצלך.

אוסף גי קרסל

זרח הלוי

ג.ב.ה

י"ח ד' י"ט בשבט

תשכ"ו

חינו המגן 3, חנה לוי

נולדה בערב יום הכיפורים שנת תרנ"ט בעיר העתיקה בטביבה הכותל
 הסעדי. אבי ר' דוד בר' יוסף הלוי ז"ל בא לא"י ביחד עם הוריו טרוניס
 בשנת תרמ"ב בחיותו בן שלום-קשרה. הם עזבו את הכפר הקטן והניחו קולטבניץ
 שבטלן סובליב ונסעו לארצות העיר הגדולה והמפוראת, שם עגנו בחוף אגרות
 שונות, מתן שפליגו לארצות ומהן לא"י. לאב-זקני הייתה אז הבדידה, אז
 לארץ-הזהב אז לארץ-הבמירה והוא באר בירושלים הקדושה, אשר אליה כלתה
 נפשו וצמד קליה חלם כל ימיו.

אמי סויבע בת ר' אריה-לייב ז"ל הייתה נצר משפחת רבנים ומשכילים.
 היא הייתה ירוקה חולי זקנה רזה, אך למרות הייתה המרים הייתה רבילה לאבל
 דבריה במילי ובוידמות, סללים ומהגמים. את אמי רבקה לבת ה"רוחמה" אשה
 דוקנית, עוזרת לבעלה הלמך במדגשת מביה ע"י מכירת חלב בעיר העתיקה.
 אביה ר' זרח יצחק פליגלסויב זי"ע היה בר-מוריין, ירא שמים ומדקדק במצוות
 והעיקר למד וללמד את חכמה הקבלה, לכן נקרא במי-כול בטט המיבה "מביה".
 לימכתו במכונת מזכרה משה יבשו פוניסין בכל ירושלים מכל קצווי העיר היו
 טרוניס נותרים מדי שנה בשנה לחיות במזכרתו המקומה להחליב. מבי ר' יוסף
 בר' טט דוד הלוי ז"ל - שנת דוד ה"בעל-טט" במי שבינות - היה טטט
 שמורה לעבריה בגימטריה דעיר קיוב. בנוהו לציון מטאה נסחו החליטב ברחוב
 מבי בעיר העתיקה, בה המרגש בדוחק ככתיבה "אודעסין" כמסו "ביה-המבדיל"
 ומגהינת היעוריים במשות שונות לבני ירושלים. דוד ר' יצחק לוי ע"ה, שהיה
 שומר, מקיר העירייה ומהוץ קרקעות, הקים לו מבנה דימדון לער בקראו למכונת
 הקוריים ברחוב אגריה על טטו: "זכרון יוסף".

את דמיה הינוכי קיבלתי בח"ת "קז-היים" במורבה ר' יהודה המייר.
 לאחר סגן כמאבי זכה בגורל הבטיכ דכולל מבי עטרנו לגור במכונה טאה-טעריה,
 שם למדה ב"מיר" פנ"ך ובמרא מפי סלכויכ שונים עד הבידי לבר-מצוות, אבי
 היה חזמן-יר - כינותו ר' דוד בלעכער - ואף-על-פי שדגשה ביהו היחה קשה
 עליו כעריעה יח סוף היה קובע עימים לחודת בבית-המנסה "שונה הלכות". אמר
 לומר כי עניותו הגדולה טאה לו כירושח מאביר, שאף הוא היה עני מרוד כמאמר
 המלמוד "באר עניא אולא עניוה". פני דודי ר' יצחק לוי שפתי ססטר, כי
 בבוא ערב טכה ואין טכות להוציא ממלזם פן להנור היה טכא חומר למבטא: "קחי-
 נה, זונמי, את גיביה-המחושט ומני אותה בטכונן, אז יהא לך טוף למורה את
 החלות.

על המדקה החכמה בירושלים כלפני יובל שנים יעיר האדם, כי בלכת
 הנער יצחק ליחור דרך רחוב היחודים ובידו טרוסת לחם יבשה שנמנה לו אטו,
 היה מסביל אותה כמביה-המליחית, טכודה ליד ה"מכולם", עושה בינהיים "ויברס"
 והמנוני רורך אחיו למסו...

כתובת של אבי - צירוף הכולל מעתקנו מושבנו לשכונת זכרון טוביה.

בימים ההם ניתן פרסום רב לטחי המילים החדשות "חלוקה" ו"כולל" ואכן החלוקה שימשה אז כמלם לבנין הישוב הישן, שעמד עדיין במצב של התפתחות איטיה. אבי קיבל אז חלוקה שגמחה כעשרים "גפוליוניס" זהב מלבד הענקות לחגים, פסוקים כן היה כפוף וכפופ למרותו של הכולל. פעם צההפצתי בו להכניסני לבית הספר "לפל" דחה בקטתי בכעס מפני שחשם לקיצוץ החלוקה; אז נמסרתי ביד דודי ר' יצחק לוי על פנת שילמדני עסקי המסחר. ליוזי הייתה הנחה-כל-בו בשער יפו ואני עבדתי אצלו כמסרת נאמן שלוש שנים. בין כל-מיני הסחורות מחוץ לארץ הביא גם ספרי לימוד בכביל בחי הספר של ה"עזרה" ואני לבי היה חולך ונמסך לספרים היפים שבארון. כך קראתי ולמתי עברית וגרמנית והייתי לאבסודידקט גמור. בימים ההם נוסד בירושלים בית הספר לנגינה "שולמיח" וכהמלצת דודי, שידע כי קולי ערב ואני מסורר אצל ר' יצחק חזן, נתקבלתי שם ללמוד חזנים וזמרה, אולם שוב פעם עמדה לי החלוקה למכשול: בהיורדע לאבי כי מוסר אני במקהלה של געריים ונערוה ביחד, הוציאני מכיה הספר. בזמן ההוא עסקה לא החשכלה כנמיים בחפוצים והיא עפה ובאה גם אלינו ירושלימה. כל חברי מזכרון טוביה התחילו אז לסטון בעט סופר. כולם חלמו וסאפו להיות ביאליק או סרגניחובסקי וגם אני ניסיתי כולי בכהיבה שירים. נזכרתי בחברי אברהם אורנשטיין המנוח, שכתב שיר "אל הכוכב" והעורך י.י. ילין הכניסו לתוך הקובץ "לפי שעה" בין מאמריו הכובליציסטיים והוא שם מבלי את ורע כאכל בין החמנים. כעבור זמן נהסרדה חבורה מסופרים הצעירים. איש איש הלך לדרכו וגם אני, אחרי שנתיאשתי בהיות פורט נאמן אצל דודי, הלכתי כחייל ממנדכ לגדוד העברי. שם עשימי שרחה לפולדה שנמיים ויזחר. שפע של רשמים וחזויות נהרחו במוחי מימי הגדוד, שצדין להעלוהם על לוח-ספר. הכרתי את ז'בוטינסקי המנוח והערצתיו כאיש-גיבור-חיל. גם פרסמתי עליו כמה מזכרונותי ב"הד-ירושלים". בגדוד טבלתי קשות, אולם הסבל היה כדאי. עדיין מצלצל באזני הכתגם של אמי: אם וזיל הנך בקרב, אבק-מורח הרח רבי". בגדוד ספגתי לחון נשתי הרבה יגון וטמחה, אשר היוו את הרקע ליצירת שירתי המיוחדת במינה.

בבוא יום שהרורי חזרתי הביתה ואבי לימדני על רגל אחת את אומנות הפחים שהיתה תמיד למורת רוחי. בשנת תרפ"ה נשאתי לאשה את שרה בת ר' יעקב טלומר הרוקח, ואז נאלצתי כדלית ברירה לאחוז באומנות הפחים המפרכת, עם-כל-זה לא הינחתי סירי את אכנות השירה; בה בשירה מצאתי סיפוק נפסי בימי עברי ואני הקווח להמשיך בה גם בימים הבאים.

נולדתי בערב יום הכיפורים שנת ה'תש"ז בעיר העתיקה בסביבת הכותל המערבי. אבי ר' דוד בר' יוסף הלוי ז"ל בא לא"י ביחד עם הוריו מרוסיה בשנת תרמ"ב בהיותו בן שלוש-עשרה. הם עזבו את הכפר הקטן והנידח קוסטבניץ שבפלך מוהילב ונסעו לאודיסה העיר הגדולה והמפוארת, שם עגנו בחוף אניות שונות, מהן שהפליגו לאמריקה ומהן לא"י. לאב-זקני היתה אז הברירה, או לארץ-הזהב או לארץ-הבכירה והוא בחר בירושלים הקדושה, אשר אליה כלתה נפשו ואשר עליה חלם כל ימיו.

אמי טויבע בת ר' אריה-לייב ז"ל היתה נצר ממשפחת רבנים ומשכילים. היא היתה ידועת חולי וקשת רוח, אך למרות חייה המרים היתה רגילה לחבל דבריה במילי דבדיחותא, משלים ופתגמים. אם אמי רבקה לאה ה"רוחצת" אשה צדקנית, עוזרת לבעלה הלמדן בפרנסת הבית ע"י מכירת חלב בעיר העתיקה. אביה ר' זרח יצחק פליגלטויב זי"ע היה בר-אוריין, ירא שמים ומדקדק במצוות והעיקר למד ולימד את הכמת הקבלה, לכן נקרא בפי-כול בשם החיבה "משיח". לסוכתו בשכונת מזכרת משה יצאו מוניטין בכל ירושלים: מכל קצווי העיר היו המונים נוהרים מדי שנה בשנה לחזות בסוכתו המקושטת להפליא. סבי ר' יוסף בר' משה דוד הלוי ז"ל - משה דוד ה"בעל-שם" כפי שכינוהו - היה משמש כמורה לעברית בגימנסיה דעיר קיוב. בבואו לציון משאת נפשו התיישב ברחוב חב"ד בעיר העתיקה, בה התפרנס בדוחק מכתבת "אדרעסין" במוסד "בית-התבשיל" ומנתינת שיעורים בשפות שונות לבני ירושלים. דודי ר' יצחק לוי ע"ה, שהיה סוחר, פקיד העיריה ומתווך קרקעות, הקים לו מצבת זיכרון לעד בקראו לשכונת הקורדים ברחוב אגריפס על שמו: "זכרון יוסף".

את ראשית חינוכי קיבלתי בת"ת "עץ-חיים" בחורבת ר' יהודה החסיד. לאחר מכן כשאבי זכה בגורל הבתים דכולל חב"ד עברנו לגור בשכונת מאה-שערים, שם למדתי ב"חדר" חנ"ך וגמרא מפי מלמדים שונים עד הגיעי לבר-מצווה. אבי היה אומן-יד - כינוהו ר' דוד בלעכער - ואף-על-פי שפרנסת ביתו היתה קשה עליו כקריעת ים סוף היה קובע עיתים לתורה בבית-הכנסת "שונה הלכות". אפשר לומר כי עניותו הגדולה באה לו בירושה מאביו, שאף הוא היה עני מרוד כמאמר התלמוד "בחר עניא אזלא עניותא". מפי דודי ר' יצחק לוי שמעתי מספר, כי בבוא ערב שבת ואין מעצת להוציא החלות מן ה"חנור היה סבא אומר לסבתא: "קחי-נא, זוגתי, אח גיגית-הנחושת ותני אותה במשבון, אז יהא לך כסף לפדות את החלות.

על המצוקה החמרית בירושלים מלפני יובל שנים יעוד הפרט, כי בלכת הנער יצחק ל"חדר דרך רחוב היהודים וכידו פרוסת לחם יבשה שנתנה לו אמו, היה מטביל אותה בחבית-המליחים, שעמדה ליד ה"מכולת", עושה בינתיים "ויברה" והחנווני רודף אחריו לתפסו...

כתום שלוש שנים בדירת הכולל העתקנו מושבנו לשכונת זכרון טוביה.

בימים ההם ניתן פרסום רב לשתי המילים החדשות "חלוקה" ו"כולל" ואכן החלוקה שימשה אז כמלט לבנין הישוב הישן, שעמד עדיין במצב של התפתחות איטית. אבי קיבל אז חלוקה שנתית כעשרים "נפוליונים" זהב מלבד הענקות לחגים, משום כך היה כפוף וכפוח למרותו של הכולל. פעם כשהפצתי בו להכניסני לבית הספר "למל" דחה בקשתי בכעס מפני שחש לקיצוף החלוקה; אז נמסרתי ביד דודי ר' יצחק לוי על מנת שילמדני עסקי המסחר. לדודי הייתה חנות-כל-בו בשער יפו ואני עבדתי אצלו כמשרת נאמן שלוש שנים. בין כל-מיני הסחורות מחוץ לארץ הביא גם ספרי לימוד בשביל בתי הספר של ה"עזרה" ואני לבי היה הולך ונמשך לספרים היפים שבארון. כך קראתי ולמדתי עברית וגרמנית והייתי לאבטודידקט גמור. בימים ההם נוסד בירושלים בית הספר לנגינה "שולמית" ובהמלצת דודי, שידע כי קולי ערב ואני משורר אצל ר' יצחק חזן, נתקבלתי שם ללמוד חווים וזמרה, אולם שוב פעם עמדה לי החלוקה למכשול: בהיוודע לאבי כי מזמר אני במקהלה של נערים ונערו בחד, הוציאני מכית הספר. בזמן ההוא עשתה לה ההשכלה כנפיים בתפוצות והיא עפה ובאה גם אלינו ירושלימה. כל חברי מזכרון טוביה התחילו אז למשוך בעט סופר. כולם חלמו ושאפו להיות ביאליק או טשרניחובסקי וגם אני ניסיתי מזלי בכתיבת שירים. נזכרתי בחברי אברהם אורנשטיין המנוח, שכתב שיר "אל הכוכב" והעורך י.י. ילין הכניסו לתוך הקובץ "לפי שעה" בין מאמריו הפובליציסטיים והוא שם מבלי אח ורע כאבל בין החחנים... כעבור זמן נתפרדה חבורת הסופרים הצעירים. איש איש הלך לדרכו וגם אני, אחרי שנתיאשתי מהיות משרת נאמן אצל דודי, הלכתי כחייל מתנדב לגדוד העברי, שם עשיתי שרות למולדת שנתיים ויותר. שפע של רשמים וחוויות נחרתו במוחי מימי הגדוד, שצריך להעלותם על לוח-ספר. הכרתי את ז'בוטינסקי המנוח והערצתי כאיש-גיבור-חיל. גם פרסמתי עליו כמה מזכרונותי ב"הד-ירושלים". בגדוד סבלתי קשות, אולם הסבל היה כדאי. עדיין מצלצל באזני הפתגם של אמי: אם חיל חנך בקרב, אבק-שפפה חריח רב". בגדוד ספגתי לתוך נפשי הרבה יגון ושמחה, אשר היוו את הרקע ליצירת שירתי המיוחדת במינה.

בבוא יום שחרורי חזרתי הביתה ואבי לימדני על רגל אחת את אומנות
הפחים שהיתה תמיד למורה רוחי. בשנת תרפ"ה נשאתי לאשה את שרה בת
ר' יעקב מלומד הרוקח, ואז נאלצתי בדלית ברירה לאחוז באומנות
הפחים המפרכת, עם-כל-זה לא הינחתי מידי את אמנות השירה;
בה בשירה מצאתי סיפוק נפשי בימי עברי ואני תקווה להמשיך בה גם
בימים הבאים.

זרח הלוי.